

Supradentaler i färöiskan

Ett bidrag till beskrivningen av färöiskt uttal

Av Björn Hagström

1. I centrala skandinaviska mål assimileras en dental konsonant, dvs *s*, *t*, *d*, *l*, *n*, i stor utsträckning med ett föregående *r*, så att *rs*, *rt*, *rd*, *rl*, *rn* uttalas [r_ɛ], [r_t], [r_d], [r_l], [r_n] eller — med sammansmältning av *r* och den följande dentalen till ett ljud — [ɛ], [t], [d], [l], [n]. De nya ljud som uppkommer bildas supradentalt, och ljudövergången kan därför kallas supradentalisering.¹

En förutsättning för denna assimilation är tungspets-*r*. Supradentalisering inträder som bekant i regel inte i mål med tungrots-*r*. Emellertid sker supradentalisering ingalunda alltid efter tungspets-*r*. Tendensen är olika stark i skilda mål. Mest konsekvent sker assimilationen i mellersta och norra Sverige och i östra Norge — med en del undantag, t.ex. vissa dalmål, som inte assimilerar —. I Västnorge och Finland har supradentalerna mindre utbredning. I skilda finlandssvenska mål

¹ Termen *supradentalisering* har jag lånat från Sjöstedt 1936 s. 275. Borgström 1958 s. 35 kallar [t], [d], [l] och [n] i »östnorsk rm.« för »alveolarer«, Elert motsvarande ljud i svenska »supradentaler« 1957 s. 45 och »retroflexa konsonanter« 1968 s. 47 (särhållna från »alveolara konsonanter« s. 46). Min analys av färöiskan grundar sig på den karakteristiska akustiska skillnaden mellan två realiseringstyper (t.ex. /t/ som [t] eller [t_l]), vilka jag har tolkat som följd av en motsvarande skillnad i artikulatoriskt hänseende: i det ena fallet artikulerar tungspeten mot tänderna i överkäken, i det andra mot övre delen av tandvallen ovanför tänderna.

uttalas sålunda adverbet *bort* [bɔr:t], [bɔr:t], och [bɔ:t].²

2. Syftet med denna uppsats är att påvisa förekomsten av supradentaler i färöiskan samt att i någon mån ge regler för deras uppträdande.

I redogörelser för färöiskt uttal uppges *t*, *d*, *l*, *n* vara rent dentala.³ Detta är riktigt så till vida som de dentala allofonerna är huvudvarianter av dessa språkljud. Emellertid kan även i färöiskan *t*, *d*, *l*, *n* (och *s*) uttalas supradentalt under indflytande av ett föregående *r*.⁴

Den följande undersökningen av supradentalisering i färöiskan grundar sig på ett omfattande material av bandinspelningar av sammanhängande tal. Huvuddelen — omkring 5.000 ord löpande text i normalortografi och fonetisk transkription — utgörs av textbilagan i min avhandling *Ändelsevokalerna i färöiskan*. Det fonetiska materialet har kompletterats med uppgifter ur Føroyesk-dansk orðabók 1961 (förkortat FDO).

Undersökningen omfattar inte /rl/, som på grund av sin

² Lundell 1879 s. 33 ff, Levander 1928 s. 76 ff, Sjöstedt 1936 s. 275 och där citerad litteratur, Ahlbäck 1956 s. 12.

³ Jakob Jakobsen i Lydskriftpröver i Færøsk Anthologi I 1891 s. 439, Føroyesk-dansk orðabók 1927/28 s. 471, Lockwood 1955 s. 7, Rischel 1961 s. XXVI (jfr dock förbehållet s. XXXIV om assimilationer).

⁴ I redogörelser för färöiskt uttal har jag inte sett supradentalt uttal av *t*, *d*, *l*, *n* kommenterat. Inte heller har dessa supradentaler noterats i fonetiska transkriptioner. (Se J. Jakobsen i Færøsk Anthologi I s. 445 ff, Hægstad 1917 s. 179 ff, Naert 1958 s. 31 ff; i min avhandling 1967 skiljer jag dock på dentaler och supradentaler i de fonetiska texterna s. 217 ff.)

Lockwood påpekar 1955 s. 21, att *s* uttalas [§] »- when it assimilates a preceding *r*«, och Rischel anger uttalet [§] för *rs* i Føroyesk-dansk orðabók 1961 s. XXXII. I Færøsk Anthologi II samt i framställningar som följer den Jakobsenska ljudskriften tecknas däremot [§] med [‘rs], som enligt Jakobsens »Forklaring« i FA I s. 440 borde tolkas som »stemmelöst *r* + *s*. Denna notation brukas bl.a. i FDO 1927/28 och i Matras 1933. Jakobsens ljudskrift är emellertid på denna punkt — som på flera andra — närmast fonematisk.

läga frekvens inte är belagt i mitt fonetiska material mer än ett par gånger.

Exemplet i det följande är hämtade ur mina transkriptioner, där annat ej särskilt påpekas, t.ex. (FDO) efter exemplet. Eftersom endast sekvensen /r/ + dentalfonem är av intresse här, har Ijudskriften i redovisningen kunnat inskränkas till ett minimum. Beläggen återges sålunda i normalortografi men i förekommande fall med tecknen ' och , för att markera, att den följande stavelsen i den fonetiska transkriptionen har huvudtryck resp. starkt bitryck.

3.1. Supradental uppträder i färöiskan endast som allofon av dentalfonem vid assimilation med ett föregående r. Fonemföljden /r/ + dentalfonem förekommer dels i semantiska morfem (t.ex. *fýrs*, *gjarna*), dels uppkommer den genom kombination av morfem vid sammansättning, avledning och böjning (t.ex. *úrslit*, *forstanda*, *farnir*, *lærdu*), dels uppstår fonemföljden genom sammanställning av ord i fraser, då ett ord slutar på /r/ och det följande börjar med dental.

3.2. I de flesta fall korresponderar fonemföljd /r/ + dentalfonem med motsvarande tvåledd grafemsekvens. (Ex. ovan under 3.1) Mellan fonemsystem och grafemsystem föreligger dock vissa diskrepanser som måste beröras, eftersom mitt syfte är att utreda fonematisk-fonetiska relationer, inte grammatiske-fonetiska.

Till grafemsekvenserna <r> + »dental«⁵ har följande fonetiska motsvarigheter i sammanhängande tal noterats:

- (1) <rs> motsvaras av [rs], [rɔ], [ʂ] och [s];
- (2) <rt> motsvaras av [rt], [rɔ], [t] och [t];
- (3) <rd> motsvaras av [rd], [rɔ], [d] och [d];
- (4) <rn> motsvaras av [rn], [rɔ], [n], [dn] och [n].

Av dessa noterade uttal kan endast följande tolkas som realisationer av /r/ + dentalfonem:

⁵ För enkelhets skull använder jag något oegentligt den sammanfattande termen »dental« även för grafemen <s>, <t>, <d>, <n>, när missuppfattning ej kan ske.

- (1) /rs/ realiseras [rs], [rɔ] eller [ɔ];
- (2) /rt/ realiseras [rt], [rɔt] eller [tɔ];
- (3) /rd/ realiseras [rd], [rɔd] eller [dɔ];
- (4) /rn/ realiseras [rn], [rɔn], eller [nɔ].⁶

Tolkningen av de enkla supradentala fonerna [ɔ], [t], [d] och [n] som realisationer av tvåleddade fonemföljder kan diskuteras.

En bifonemisk tolkning av [t], [d] och [n] motiveras av att det i många ställningar råder fri variation mellan dessa supradentala foner och realisationer med [r] + supradental (eller dental) fon. Däremot föregås [ɔ] aldrig av [r] i ordform, varför [ɔ] i ord som *fýrs* och *vers*, där *r* och *s* tillhör samma morfem, skulle kunna betraktas som ett särskilt fonem. Emellertid uppfattas [ɔ] i en mängd fall som realisation av /rs/ på grund av association med morfologiska mönster (t.ex. *kamarsvindeygað*: {kamar} + {s} etc.; *innangarðs*: {garð} + {s}; se även 3.4.2 nedan), varför en bifonemisk tolkning torde stämma bättre överens med färöisk språkkänsla även vid [ɔ].⁷

3.3. Grafemsekvensen <r> + »dental« har i följande fall icke direkt motsvarighet på fonemplanet.

(1) <rs> motsvaras av /s/ i tryckstavelse⁸ i vissa ord, då sekvensen <rs> inte avslutar ordet: a) alltid i superlativer på <rst>: *verst* (FDO), *fyrst*, *störst*; b) alltid i ord med

⁶ Jag har nöjt mig med en ganska grov ljudbeteckning, eftersom avsikten är att visa typfall, där artikulationsställe och antal foner är det väsentliga. Sålunda har kvantitet markerats endast undantagsvis. Bezeichningen [r] har genomförts för r-ljud som artikuleras som självständig fon, var sig det är tremulerande eller friktivt, tonande eller tonlös. Vidare har tonlöshet inte markerats vid [d] eller [d̥], inte heller eventuell aspiration vid [t] eller [t̥]. Och det ganska vanliga uttalet av initialt <t> som d-ljud i pronominella ord lämnas utan avseende; <t> återges även i dessa ord med [t] eller [t̥]. (Om denna speciella ljudövergång se min uppsats A Phonetic Change in the Making.)

⁷ Jämför Elert 1957 s. 45 f och Borgström 1958 s. 35 f.

⁸ Termerna »tryckstavelse« och »nollstavelse« använder jag i anslutning till Rischel 1961 s. XV f.

alternativ stavning $\langle rs \rangle \sim \langle s \rangle$ (grafematsk variation): bl.a. *to(r)skur* (FDO), *tó(r)sdagur* (FDO), *fe(r)skur* (FDO); c) i ytterligare ett fåtal ord, bl.a. *forsdyr* (FDO), *kirsiber* (FDO), *versna* (FDO) och *vørsla* (FDO).⁹

(2) I arvord motsvaras $\langle rn \rangle$ inom ett (semantiskt) morfem regelbundet av /dn/ om ej konsonant följer. Ex. *barn*, *barna-móðir* (FDO), *tjørn* (FDO). Om konsonant följer sker reduktion till /n/. Ex. *barnsligur* (FDO).¹⁰

(3) I åtskilliga fall förekommer variation mellan former med och formar utan *r* av ett morfem. De förkortade allomorferna uppträder framför allt i stavelser som uttalas mycket flyktigt. De vanligaste fallen av sådan morfemvariation skall nämnas här.

- a) $\langle r \rangle + »dental«$ över ordgräns. R-bortfall i ordslut förekommer i viss utsträckning när följande ord i frasen börjar på konsonant. Reduktionen drabbar i (latent) tryckstavelse stundom verbformerna *er* och *var* samt i nollstavelse särskilt *aftur*, *eftir*, *undir*, *yvir* men ibland även andra ändelser, t.ex. presensändelserna *-ir* och *-ur*. Vid sådan morfemförkortning motsvaras grafemsekvensen $\langle r \rangle + »dental«$ av enbart dentalfonem. Ex. *Tað er 'tað; tað var 'tað; yvir tað 'heila; 'aftur til 'hús; tað er 'søgn; hann (= seyðurin) etur so 'hagan.*
- b) $\langle r \rangle + »dental«$ över morfemgräns i ordform (sammansättning). I förled på *-r* i nollstavelse bortfaller detta *r* mer eller mindre regelbundet då efterleden börjar på konsonant. Vid *aftur*, *eftir*, *undir*, *yvir* är den *r*-lösa varianten regel.

⁹ För *vørsla* anger FDO alternativa uttal med någon skiftning i betydelsen: 1) med [s] »indgang til en fårefold«; 2) med [ʂ] »indgangen til et bådehus«.

Den gamla, allmänt västnordiska övergången av *rs* till *s(s)*, som i färöiskan har givit bl.a. *fossur* och *tystur*, berörs inte i denna uppsats, såvida icke $\langle r \rangle$ införts i den etymologiseringe ortografin och därigenom åstadkommer en diskrepans mellan fonemsystem och grafemsystem.

¹⁰ Differentieringen av $\langle rn \rangle$ på olika uttalstyper kan vara betydelseskiljande. Några exempel från FDO: *terna* med /dn/ betyder »havterne», med /rn/ »pige hos fornemme damer»; *torna* med /dn/ »tørres; blive tør», med /rn/ »tordne».

(Se FDO på sammansättningar med dessa ord.) I övriga sammansättningar tycks växling mellan variant med *r* (vanligen realisering genom supradentalt uttal av följande dentalfonem) och variant utan *r* vara individuell eller stilistiskt betingad. Ex. *afturstig* (FDO), *'yvirtromina, aldurdómur* (FDO), *'brúð-ardansurin*.

c) *<rn>* över morfemgräns vid ordböjning. Pluralmorfemet {ir}, {ar}, {ur} har en *r*-lös allomorf, som alltid uppträder före den bestämda artikeln {nir}, {nar}. Ex. *<karmar>* : *<karmarnar>* (ack.) motsvaras av /kar:mar/ : /kar:manar/. En enda gång har jag noterat [ɳ] i denna morfemkombination, men det var vid upp läsning av en tryckt text.

(4) Flerkonsonantgrupp som uppkommer genom sammansättning, avledning eller böjning anpassas genom reduktion till färöiskans fonotaktiska struktur. Därvid kan dental efter *r* bortfalla. Ex. från FDO: *svartber* (/rb-/ för *<rtb>*), *svart-brýntur* (/rbr-/ för *<rtbr>*).

3.4 Fonemföljd /r/ + dentalfonem motsvaras icke av tvåledd grafemsekvens i följande fall.

(1) *<ð>* har ingen fonetisk motsvarighet efter *<r>*, varför exempelvis *<rðs>* i en ordform alltid motsvaras av fonemföljden /rs/, realiseras [ʂ]. Ex. *hálv fjerðs, innangarðs jørðina*.

(2) Genom konsonantbortfall i flerkonsonantgrupp vid sammansättning, avledning och böjning (jämför 3.3.(4) ovan) uppkommer ofta sekvensen /r/ + dentalfonem. Ex. *'yrkti, 'yrkt -rt-/* av *yrkja*; *tarvsmerki* (FDO) /-rs-/ till *tarvur*; *seiðabergspláss* (FDO) /-rs-/ till *seiðaberg*; *Bergsgöta* (Matras 1933, s. 132) /-rs-/.

3.5. I redogörelsen nedan för supradentalernas förekomst och frekvens i det transkriberade materialet bortses från grafemsystemet. Det är endast fonemföljderna /r/ + dentalfonem och deras fonetiska realisationer som behandlas i fortsättningen.

4.0 Fonemföljd /r/ + dentalfonem i ordformer.

I färöiskan föregås alltid /r/ + dentalfonem av vokal. Sekvensen kan följas av vokal eller konsonant eller stå sista i ordet. Av betydelse för realisationen tycks framför allt morfologiska förhållanden och därmed sammanhängande tryckfördelning i ordformen vara. Vokalen före /r/ + dentalfonem kan stå i tryckstavelse eller nollstavelse. I den följande redogörelsen har dessa faktorer beaktats i den mån den synts ha betydelse för realisationen.

4.1. Fonemföljden /rs/.

/rs/ realiseras regelbundet med en fon, [ʂ]¹¹, både då /rs/ ingår i ett morfem — som i *vers* (FDO), *'fýrs* — och då fonemföljden har uppkommit genom morfemkombination — som i *'skarst* (pret. passiv av *skera*), *for'standi* (1. pers. sg presens), *'úrslit*. (Fler ex. under 3.4. ovan.)

4.2. Fonemföljden /rt/.

a) Efter vokal i tryckstavelse realiseras /r/ alltid med egen fon; /t/ realiseras i regel supradentalt. Ex. med noterat [r(:)t] : *'burtur*, *'partar*, *'stórt*, *'hvört*. Dental realisation av klusilen har jag icke noterat i sammanhängande tal.

b) Efter vokal i nollstavelse kan [r:t] och [t] växla i samma ord hos samma meddelare, varvid [t] förekommer företrädesvis vid hastigare taltempo och i undanhållen ställning. Ex. *burtur'úr*, *'sikkurt*, *okkurt*, *for'talt*.

4.3. Fonemföljden /rd/.

I inhemska ord förekommer /rd/ framför allt i preteritumformer av svaga verb, vidare i sammansatta och avledda ord över morfemgräns. Inom ett morfem återfinns /rd/ endast i lånord.

a) Efter vokal i tryckstavelse realiseras /rd/ i regel [r(:)d], sällan [r(:)d]; uttalet kan växla i samma ord hos samma med-

¹¹ Annorlunda P. Naert, 1958 s. 29, som polemiserar mot Lockwood 1955 angående uttalet av förbindelsen *rs*: »man torde alltid ha åtminstone ett rudiment av *r* i detta fall.«

delare, upptecknat i bl.a. *'lærdu*. Ex. med noterat [r(:)d]: *'hoyrdi*, *'gjörd*, *'ferdigir*.

b) Efter vokal i nollstavelse realiseras /rd/ i ledigt tal nästan alltid [d]. Ex. *'brúðardansurin*. Om växlingen /rd/~/d/ i denna ordtyp se ovan 3.3. (3) b).

4.4 Fonemföljden /rn/.

a) Efter vokal i tryckstavelse förekommer /rn/ dels i böjningsformer som t. ex. *farnir* (av *fara*), dels i semantiska morfem i framför allt lånord. (I arvord motsvaras *<rn>* vanligen av /dn/; se ovan 3.3.(2).) Fonemföljden realiseras alltid med två foner, [r(:)n] eller [r(:)n]. Realisation med supradental är den vanligaste i ledigt tal, särskilt när vokalen före /rn/ inte realiseras med huvudtryck. I långsamt tal har [r:n] noterats lika ofta som [r:n]. Ex. *'gjarna*, *mo'derna*, *ørn* (FDO), *'farnir*.

b) Efter vokal i nollstavelse är /rn/ ej belagt i mitt material. Möjligt kan fonemföljden förekomma i variation med /n/ i sammansättningar.

5.0. Fonemföld /r/ + dentalfonem över ordgräns.

Sekvensen /r/ + dentalfonem uppkommer oftare över ordgräns än den föreligger inom ordformer. Här behandlas endast de fall, då talströmmen är obruten mellan /r/ och det följande dentalfonemet, dvs då fonemen tillhör samma fonetiska fras. I ledigt tal händer ju ofta, att ett uppehåll i talet görs mitt i en syntagm. Därvid får syntagmen anses kluven på skilda fonetiska fraser. Assimilation över sådan paus torde förekomma yttersällan. Å andra sidan kan en fonetisk fras omfatta flera meningar i syntaktisk betydelse.

Variationen i uttalet av /r/ + dentalfonem över ordgräns är naturligt nog friare än då sådan fonemföld föreligger i en ordform. Assimilationen innebär i det förra fallet en sandhi-företeelse. Ju fastare tillslutning mellan /r/ i det förra ordet och dentalfonemet i det senare, desto lättare sker assimilation, dvs supradentalisering.

5.1. Realisation [r] + ren dental; ej assimilation.

Assimilation mellan /r/ och följande dentalfonem uteblir ibland i sammanhängande tal, när taltempot är långsamt och diktionen tydlig. Dentalfonemet inleder nästan alltid stavelse med huvudtryck i dessa fall, och tillslutningen mellan orden är lös. Ex. på [rs]: *Tá var 'eingin 'annar 'stuttleiki uttan 'dansur; tað hevur 'søguligt 'virði*. Ex. på [rt]: *Tá man bar 'tiggju ,leypar um 'dugin; 'einkultar 'træðir*. Ex. på [rn]: *Hann 'ger 'nógv*.

5.2. Realisation [r] + supradental.

Dentalfonem assimileras ofta med föregående /r/ även över ordgräns. Realisationen [r_g] av /rs/ är inte särskilt frekvent. I mina transkriptioner förekommer den i en del fall då /r/ och /s/ hör till skilda syntagmer som binds samman i en fonetisk fras. Ex. *Tá ið tað er 'landnámsgarður, so er tað 'gamalt*. Vid /t/, /d/ och /n/ är däremot [r] + supradental klusil/nasal den vanligaste realisationen. Ex. *mær dámar 'nógv....; tað 'ger tað; har geldur tað 'gamla....; ár 'níggju 'hundrað*.

5.3. Realisation med enbart supradental.

Vid /rs/ är [ʂ] den vanligaste realisationen även över ordgräns. I transkriptionerna finns åtskilliga belägg med skiftande tryckförhållanden. Ex. *'Summir søgdu 'eisini....; .... sigur 'søgnin; ....tveir 'sandoyingar sum....* Vid övriga dentalfonem har realisation med enbart supradental fon noterats inte så sällan då de kombinerade orden bildar en fast semantisk enhet; stundom utgör de en rytmisk grupp med upptakt och huvudtryck, t.ex. *har 'niðri; for 'nógv*. Samma typ av realisation har även noterats i många fall även då båda stavelserna är trycksvaga och taltempot snabbt, t.ex. *'nú er tað 'soleiðis....*

6. Frekvensen av de olika realiseringstyperna i sammanhängande tal framgår av nedanstående tabeller, som omfattar alla belägg på tvåledade fonemföljder /r/ + dentalfonem i mina transkriptioner.

Tabell 1.

Antal belägg på /r/ + dentalfonem i ordform.

Realisationer		/rs/	/rt/	/rd/	/rn/	S:a
Efter vokal i tryck- stavelse	[r] + dental fon	0	0	2	3	5
	[r] + suprad. fon	0	25	11	10	46
	enbart suprad. fon	13	0	0	0	13
Efter vokal i noll- stavelse	[r] + dental fon	0	0	0	—	0
	[r] + suprad. fon	0	6	1	—	7
	enbart suprad. fon	6	4	5	—	15

Tabell 2.

Antal belägg på /r/ + dentalfonem över ordgräns.

Realisationer	/rs/	/rt/	/rd/	/rn/	S:a
[r] + dental fon	6	10	1	7	24
[r] + suprad. fon	11	20	1	7	39
enbart suprad. fon	25	14	1	3	43

Av tabellerna framgår att supradentaliseringstendensen är starkast vid /s/. Assimilation med /r/ uteblir endast 6 gånger av 61, och dessa 6 belägg gäller /rs/ över ordgräns. Svagast tycks tendensen til supradentalisering vara vid /n/.

Fonemföljden /rs/ intar en särställning även i det avseendet att den regelbundet realiseras med en supradental fon i ordform. Vid övriga fonemkombinationer i tabell 1 har däremot alltid noterats realisation med två foner efter vokal i tryckstavelse. Detta hänger samman med vissa kvantitetsförhållanden i färöiskan. Medan alla dentala foner kann uppåra fonetisk längd, är det endast [r] och [s] bland de supradentala som kan förlängas. Eftersom den färöiska stavelsestrukturen kräver, att kort, tryckstark vokal följs av lång konsonant (eller konsonantgrupp) och fonemföljden /r/ + dentalfonem

regelbundet verkar förkortande på föregående vokal,¹² måste /r/ i /rt/, /rd/ och /rn/ realiseras med egen fon för att uppärra konsonantlängd, [r:t], [r:d] etc.

7. I tabellerna ovan redovisades endas tvåledade fonemföljder. Emellertid realiseras varje dentalfonem, som följer omedelbart efter en supradental fon, regelbundet supradentalt, vilket ytterligare något ökar supradentalernas frekvens. Ex. *skarst* (pret. passiv av *skera*), *hálv fjerðs túsund*, /rst/ i båda fallen realiserat [ʂ:t]; *tað var 'stevna*, /rst/ realiserat [ʂt].

I undantagsfall har jag noterat assimilation över realiserad vokal — hos skilda meddelare. Ex. 'Nú er tað 'stik og sovorðið nakað (raka bokstäver markerar supradentalt uttal); 'úti, 'róður og 'sovorðið. I ett fall har jag antecknat assimilation över en kedja av mellanliggande fonem: *har sum 'longst var*.

8. Avsikten med denna uppsats har varit att visa, at den tendens till supradentalisering som är välkänd i centrala skandinaviska mål också är mycket tydlig i färöiskan. En påfallande skillnad mellan de nämnda målen och färöiskan synes vara den större variationen i färöiskan mellan olika uttal: realisation med supradental eller dental, en eller två foner växlar stundom utan synbar orsak. Därför har det inte låtit sig göra att formulera bindande regler för supradentalernas förekomst. I mer medvetet tal eller vid ortoepiskt uttal är troligen frekvensen av supradentaler avsevärt lägre än i det spontana tal, som ligger till grund för min framställning.

Av redogörelsen ovan framgår, att supradental realisation av /s/, /t/, /d/ och /n/ är den normala i färöiskan efter /r/ i ordform och betydligt vanligare än dental realisation även då /r/ och dentalfonem möts över ordgräns. De supradentala allofonerna är så frekventa och skiljer sig i både artikulatoriskt

¹² Förkortning inträder inte i mera tillfälliga och genomskinliga sammansättningar, där /r/ + dentalfonem står mellan vokaler i tryckstavelser. Ex. *skurðtíðin* är noterat med långt /u:/.

och akustiskt hänseende så karakteristiskt från de dentala, att de har sin givna plats i varje mera detaljerad redogörelse för färöiskt uttal.

LITTERATUR

- Ahlbäck, O.*, Svenskan i Finland. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård nr 15. Stockholm 1956.
- Borgström, C.*, Innföring i sprogvidenskap. Oslo 1958.
- Elert, C.-Chr.*, Bidrag till en fonematisk beskrivning av svenska, Arkiv för nordisk filologi nr 72. Lund 1957.
- Elert, C.-Chr.*, Allmän och svensk fonetik. 3. uppl. Stockholm 1968.
- Hagström, B.*, Ändelsvokalerna i färöiskan. En fonetisk-fonologisk studie. Stockholm 1967.
- Hagström, B.*, A Phonetic Change in the Making: Initial /t/ in Faroese Pronouns, Vísindafélag Íslendinga 39. Reykjavík 1970.
- Hægstad, M.*, Vestnorske Maalføre fyre 1350, II:2, Andre bolken, Færøymaal. Videnskapselskapets skrifter 1916 II:4. Kristiania 1917.
- Jacobsen, M. A. & Matras, Chr.*, Føroysk-dansk orðabók. Tórshavn 1927/28.
- Jacobsen, M. A. & Matras, Chr.*, Føroysk-dansk orðabók, 2. útgáva. Tórshavn 1961.
- Jakobsen, J.*, Lydskriftprøver, Færøsk Anthologi I. København 1891.
- Levander, L.*, Dalmålet. Beskrivning och historia. I—II. Uppsala 1925—1928.
- Lockwood, W. B.*, An Introduction to Modern Faroese, Færoensia 4. København 1955.
- Lundell, J. A.*, Det svenska landsmålsalfabetet, De svenska landsmålen I. Stockholm 1879—1881.
- Matras, Chr.*, Stednavne paa de færøske Norðuroyar. København 1933.
- Naert, P.*, För en finare fonetisk transkription av färöiskan, Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Lund 1958.
- Rischel, J.*, Om retskriveningen og udtalen i moderne færøsk. Inledning till Føroysk-dansk orðabók². Tórshavn 1961.
- Sjöstedt, G.*, Studier över r-ljuden i sydskandinaviska mål. Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 4. Lund 1936.

SUMMARY

It is a well-known characteristic feature of most central Scandinavian dialects that the phonemic sequences /rs/, /rt/, /rd/, and /rn/ are realized as [ʂ], [t̪], [d̪], and [ɳ], i.e. as single retroflex phones as the result of total assimilation. In the present paper attention is drawn to the same type of assimilation in Faroese.

The phonemes /t/, /d/, and /n/ in Faroese are usually described as dentals. With the exception of [ʂ] (Lockwood, Rischel), the retroflex variants of the dental phonemes have not been observed by research scholars. The present author has transcribed some 5000 words from tape recordings of unrehearsed connected speech, representing three informants. All sequences of /r/ plus /s/, /t/, /d/, or /n/ in the transcriptions have been registered and analysed.

The former part of the article deals with some discrepancies between the orthographic and phonemic systems of Faroese. Cases where ⟨r⟩ appears in the orthography but has no phonemic equivalent are discarded, before the influence of /r/ on adjacent consonants is discussed.

In the latter part of the article the result of the investigation is presented. The sequence /r/ plus /s/, /t/, /d/, or /n/ may be realized in three ways: 1) [r] plus dental allophone, 2) [r] plus retroflex allophone, 3) retroflex allophone alone. Thus the single retroflex phones [ʂ], [t̪] etc. are interpreted as realizations of the phonemic sequences /rs/, /rt/ etc.

The phonemic sequences in question are pronounced as follows.

(4.1) /rs/ in a word is always realized as one phone, [ʂ], which is long after a stressed vowel — as in *fýrs* »eighty« — and short after an unstressed vowel — as in *forstandi* »(I) understand« —.

(4.2, 4.3) /rt/ and /rd/ are realized as two phones after a stressed vowel, the phonemic length of the cluster being realized in [r:]. The stop is generally retroflex, seldom dental. Examples: *burtur* »away«, *stórt* »big«, *lærdu* (pret. pl. of *læra*) »taught«, *boyrði* (pret. sg. of *boyrða*) »heard«. After an unstressed vowel the sequence /rt/ is pronounced [rt] or [t̪], the sequence /rd/ nearly always [d̪].

(4.4) The phonetic realization of /rn/ in a word is [rn] or [ɳ], the latter variant being more frequent. The phonemic sequence /rn/ is by no means so frequent as the graphemic equivalent ⟨rn⟩, for two reasons: 1) The plural endings -ir, -ar, -ur cast out the /r/ when the definite article (-nir, -nar) is added, 2) ⟨rn⟩ is the graphemic rendering of /dn/ in most words where ⟨rn⟩ is included in one morpheme, e.g. *barn* »child«.

(5) As a rule assimilation (partial or total) also takes place, when one word ends with /r/ and the following begins with a dental phoneme. Example: *for nógv* »too much«.

At last it is also pointed out that every dental phoneme following immediately after a retroflex consonant adopts the same place of articulation, thus becoming retroflex itself. Example: *skarst* (pret. passive of *skera*) [skaʂt.] »was cut«.

The investigation shows that the retroflex allophones of dental consonant phonemes are the rule after /r/ in unrehearsed Faroese speech. These allophones are frequent and they are clearly distinguished from the corresponding dental allophones both acoustically and articulatorily. It is the author's opinion that the set of retroflex consonants described above should be included in detailed descriptions of Faroese pronunciation.